

Хараїн І. І.,

*аспірант кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів***НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ
«ПЕРЕМІЩЕННЯ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ»****NORMATIVE CONTENT OF THE CATEGORY
"MOVING ACROSS THE CUSTOMS BORDER OF UKRAINE"**

У статті аналізується категорія «переміщення через митний кордон України». Розглянуто законодавче визначення такої категорії, методологія наукових досліджень та викладені результати для вирішення наявних проблемних питань.

Ключові слова: *переміщення, предмети, митний режим, митний кордон, митний контроль.*

В статье анализируется категория «перемещение через таможенную границу Украины». Рассмотрены законодательное определение такой категории, методология научных исследований и изложены результаты для решения существующих проблемных вопросов.

Ключевые слова: *перемещение, предметы, таможенный режим, таможенная граница, таможенный контроль.*

The article analyzes the category “moving across the customs border of Ukraine”. Legislative definition of such category, methodology of scientific researches and the presented results for solving existing problem issues are considered.

Key words: *displacement, subjects, customs regime, customs border, customs control.*

Постановка проблеми. Категорія «переміщення через митний кордон України» є однією із центральних в митному законодавстві та праві України. Вказана категорія червоною ниткою пронизує весь Митний кодекс України (далі – МК України), оскільки предметом регулювання митного законодавства в загальному вигляді є саме суспільні відносини, що виникають між громадянами та суб'єктами господарювання з одного боку, а з іншого – державою, в особі органів доходів і зборів та їх посадових осіб, у сфері переміщення предметів через митний кордон України.

Разом з тим, чинний МК України, як і його попередник, не містить визначення даної категорії. Натомість у п. 4 ч. 1 ст. 4 МК України закріплена юридична конструкція, відповідно до якої ввезення товарів, транспортних засобів на митну територію України, вивезення товарів, транспортних засобів за межі митної території України – сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України у будь-який спосіб у відповідному напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання пов'язані із переміщенням предметів через митний кордон України були предметом наукових досліджень таких вчених як Б.М. Габрічідзе, О.В. Гребельника, Є.В. Додіна, С.В. Ківалова, О.М. Козиріна, Б.А. Кормич, В.В. Ченцова, А.В. Мазура, В.П. Науменка, П.В. Пашка, В.В. Прокopenка, Д.В. Приймаченка, К.К. Сандровського, С.С. Терещенко, Д.С. Цаліної та інших.

Безпосередню увагу змісту категорії «переміщення через митний кордон України» присвятили у своїх роботах А.В. Мазур, Н.О. Коваль, С.О. Дьоміна, О.С. Іванченко, І.О. Базилюк, М.Г. Шульга.

І хоча більшість праць вказаних вчених написана в період дії попереднього митного кодексу, вони не

втратили своєї актуальності, оскільки в ньому так само було відсутнє визначення даної категорії, натомість в МК України від 11 липня 2002 року містились визначення понять переміщення товарів і транспортних засобів залежно від способу переміщення.

Метою статті є аналіз наявних на теперішній час наукових поглядів на зміст категорії «переміщення через митний кордон України».

Виклад основного матеріалу. На думку В.В. Ченцова, в митному законодавстві доцільним є закріплення наступного визначення «переміщення через митний кордон України»: «сукупність дій, пов'язаних із ввезенням на митну територію України, вивезенням з цієї території або транзитом через територію України товарів, транспортних засобів та інших предметів у будь-який спосіб, будь-якими засобами та видами транспорту» [1, с. 74].

О.С. Іванченко під «переміщенням через митний кордон України» розуміє «здійснення дій з ввезення на митну територію України, вивезення з митної території товарів та (або) транспортних засобів будь-яким шляхом та транзитом товарів через митну територію України» [2, с. 61].

С.Ю. Дьоміна пропонує наступне визначення відповідної категорії: «визначені законодавством України митні процедури, яким підлягають товари та транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України, а також передбачені законодавством України дії юридичних та фізичних осіб з ввезення на митну територію України, вивезення за межі митної території України чи транзиту через митну територію України у будь-який передбачений законодавством України спосіб товарів та (або) транспортних засобів» [3, с. 78].

А.В. Мазур аналізуючи відповідну категорію, вказує на те, що найбільш дискусійним є питання

визначення обсягу поняття «переміщення», тобто встановлення того, які дії становлять його зміст, і коли можна стверджувати, що переміщення розпочато або закінчено, а отже, можливе настання юридичної відповідальності за порушення порядку переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України.

Вказаний автор вважає, що під переміщенням, залежно від напрямку треба розуміти:

1) при ввезенні – фактичний перетин товарами та/або ТЗ митного кордону України, всі попередні (наприклад подання попередньої митної декларації й так далі) та наступні визначені МК України дії з цими товарами, до моменту завершення дії заявленого митного режиму;

2) при вивезенні – подача митної декларації та виконання дій, які безпосередньо спрямовані на вивезення товарів та/або транспортних засобів з митної території України до фактичного перетину ними митного кордону або завершення дії заявленого митного режиму. До зазначених, вище дій належать: вхід фізичної особи, котра від'їжджає з України в зону митного контролю, в'їзд транспортного засобу до пункту пропуску через державний кордон України з метою виїзду за межі митної території України, здавання транспортним організаціям товарів або організаціям поштового зв'язку міжнародних поштових відправлень для вивезення за межі митної території України, дії осіб, безпосередньо спрямовані на фактичний перетин митного кордону товарами та/або транспортними засобами поза визначеними законодавством України місцями;

3) при транзиті – фактичний перетин товарами та (або) транспортними засобами митного кордону України з метою їх транспортування митною територією України на всі наступні визначені МК України дії з цими товарами, до моменту їх фактичного перетину митного кордону України з метою їх вибуття з митної території України або транспортування товарів і транспортних засобів під митним контролем між двома митними органами або в межах зони діяльності митного органу без будь-якого використання таких товарів і транспортних засобів на митній території України [4, с. 69].

В науці митного права також існує група визначень категорії «переміщення через митний кордон України» в залежності від різновиду переміщуваного предмета.

Наприклад, О.П. Федотов пропонує під переміщенням через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів розуміти «здійснення дій з ввезення на митну територію України наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів уповноваженими на те підприємствами та організаціями у пунктах пропуску через митний кордон України, визначених національним законодавством і додержанням порядку оформлення дозвільних документів» [5, с. 8].

І.В. Тулянцева під порядком переміщення культурних цінностей через митний кордон України розуміє «комплекс правил, що передбачають послідовне

здійснення певних дозвільних та митних процедур, спрямованих на запобігання незаконного вивезення та ввезення культурних цінностей» [6, с. 14].

О.С. Крушук «переміщення харчів через митний кордон України» розглядає як виконання дій відповідними особами та митними органами щодо ввезення на митну територію харчів у будь-який спосіб та засіб, а також транзиту харчів митною територією України [7, с. 11].

На думку О.М. Шевчука, переміщення лікарських засобів через митний кордон України – це специфічна, комплексна й різноманітна діяльність держави, що виявляється у функціонуванні її органів відповідно до державних інтересів шляхом визначення певних умов переміщення лікарських засобів через митний кордон України зі стягненням митних платежів, здійснення митного оформлення та митного контролю [8, с. 6].

Н.О. Коваль вважає, що під переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України необхідно розуміти сукупність виконання митних формальностей щодо дотримання митних правил ввезення в Україну гуманітарної допомоги або вивезення з України гуманітарної допомоги [9, с. 87].

Як бачимо із вище перелічених визначень, більшість із них не розкривають конкретний зміст категорії «переміщення через митний кордон України», оскільки вказані автори при їх формулюванні головною чином послуговуються нормативною конструкцією, що міститься п. 4 ч. 1 ст. 4 МК України, хоча основна частина наведених дефініцій була сформульовані до його прийняття.

Разом з тим, правова дефініція, що міститься у п. 4 ч. 1 ст. 4 МК України є застарілою і не відповідає сучасному стану митного законодавства та потребам практики, оскільки спотворює дійсний нормативний зміст категорії «переміщення через митний кордон України».

Основним недоліком юридичної конструкції, що міститься у п. 4 ч. 1 ст. 4 МК України є те, що в ній міститься словосполучення: «<...> сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України у будь-який спосіб <...>». Сутність цього недоліку полягає у наступному.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 МК України, законодавство України з питань державної митної справи складається з Конституції України, цього Кодексу, інших законів України, що регулюють питання, зазначені у статті 7 цього Кодексу, з міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також з нормативно-правових актів, виданих на основі та на виконання цього Кодексу та інших законодавчих актів [10].

Згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Пунктами 9, 18 ч. 1 ст. 92 Конституції передбачено, що засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи, правовий режим

державного кордону визначаються виключно законами України [11].

Частиною 1 статті 7 МК України визначено, що встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності органів доходів і зборів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, становлять державну митну справу. Вичерпний перелік засобів та способів переміщення предметів, через митний кордон України встановлено ст. 186 МК України.

Згідно із ч. 1 ст. 194 МК України, у разі ввезення товарів на митну територію України декларант або уповноважена ним особа попередньо повідомляють орган доходів і зборів, у зоні діяльності якого товари будуть пред'явлені для митного оформлення, про намір ввезти ці товари.

Відповідно до положень ст. 195 МК України, переміщення товарів через митний кордон України здійснюється у пунктах пропуску через державний кордон України, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України відповідно до міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Переміщення окремих видів товарів через митний кордон України може здійснюватися у спеціально визначених пунктах пропуску через державний кордон України. Переліки таких товарів та пунктів пропуску затверджуються Кабінетом Міністрів України (ч. 2 ст. 195 МК України).

Частиною 1 ст. 196 МК України визначено, що не можуть бути пропущені через митний кордон України:

1) товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено законом або міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або відповідно до закону чи міжнародного договору України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України;

2) товари (крім товарів для власного споживання, що ввозяться громадянами в обсязі та порядку, встановлених статтями 376 і 378 цього Кодексу), на пропуск яких відповідно до закону потрібні документи державних органів, установ та організацій, уповноважених на їх видачу, – в разі відсутності таких документів;

3) товари, що переміщуються через митний кордон України з порушенням вимог цього Кодексу та інших законів України.

Перевізник зобов'язаний здійснити зворотне вивезення товарів, ввезення і транзит яких на митну територію України заборонений (ч. 2 ст. 196 МК України).

При цьому відповідно до ч. 1 ст. 318 МК України, митному контролю підлягають усі товари, тран-

спортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України.

Митний контроль здійснюється виключно органами доходів і зборів відповідно до цього Кодексу та інших законів України (ч. 2 ст. 318 МК України).

Згідно з частиною третьою вище вказаної норми, митний контроль передбачає виконання органами доходів і зборів мінімуму митних формальностей, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи [10].

Системний аналіз вказаних норм митного законодавства дає підстави для категоричного висновку про те, що переміщення предметів через митний кордон України здійснюється не у будь-який спосіб, а у спосіб визначений законом з дотриманням відповідних правил і процедур, у визначених для такого переміщення місцях під контролем уповноважених державних органів та їх посадових осіб.

У зв'язку із чим, переміщення через митний кордон України – це не сукупність будь-яких дій пов'язаних із фізичним переміщенням предмету у відповідному напрямку з метою фактичного перетину митного кордону, а врегульована митним законодавством діяльність з одного боку фізичних та юридичних осіб, а з іншого – посадових осіб органів доходів і зборів, спрямована на дотримання передбачених законодавством правил і процедур переміщення предметів через митний кордон України.

Відповідно до п. 29 ч. 1 ст. 4 МК України, митні формальності – сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами та органами доходів і зборів з метою дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи.

Пунктом 21 ч. 1 ст. 4 МК України передбачено, що митна процедура – зумовлені метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей та порядок їх виконання.

Згідно з п. 25 ч. 1 ст. 4 МК України, митний режим – комплекс взаємопов'язаних правових норм, що відповідно до заявленої мети переміщення товарів через митний кордон України визначають митну процедуру щодо цих товарів, їх правовий статус, умови оподаткування та обумовлюють їх використання після митного оформлення [10].

Митний режим у широкому розумінні означає правовий режим, встановлений Митним кодексом з метою регламентування відношень, які виникають у зв'язку з переміщенням товарів та транспортних засобів через митний кордон України між митним органом і особами, що їх переміщують.

У вузькому розумінні митний режим є сукупністю норм, що визначають порядок переміщення товарів і транспортних засобів та обсяг митних процедур, які при цьому здійснюються.

Митні режими застосовуються юридичними та фізичними особами при переміщенні товарів через митний кордон України.

Важливо зазначити, що товари та транспортні засоби можуть переміщуватись через митний кордон України тільки при визначенні тих митних режимів, які запроваджуються Митним кодексом.

Кожний митний режим відповідає меті переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Запровадження таких видів митних режимів обумовлено передусім необхідністю надання переміщенню товарів та транспортних засобів певного статусу з метою недопущення їх хаотичного ввезення та вивезення, а також із метою забезпечення можливості здійснення митного контролю [12, с. 338].

Таким чином, нормативний зміст категорії «переміщення через митний кордон України» згідно з МК України становлять митні процедури, які визначаються залежно від заявленого декларантом або визначеного, у передбачених законом випадках, посадовими особами органів доходів і зборів митним режимом.

При цьому юридична конструкція, закріплена у п. 4 ч. 1 ст. 4 МК України є анахронізмом митного законодавства і має бути виключена з Митного кодексу з огляду на наступне.

Чинний МК України запозичив відповідне визначення з Митного кодексу від 12 грудня 1991 року.

Так, відповідно до п.п. 1, 2, 3 ст. 15 МК України від 12 грудня 1991 року у цьому Кодексі розуміються – під «ввезенням в Україну та вивезенням з України» – фактичне переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів;

– під «транзитом через територію України» – переміщення товарів та інших предметів під митним контролем через територію України між двома або в межах одного пункту на митному кордоні України;

– під «переміщенням через митний кордон України» – ввезення на митну територію України, вивезення з цієї території або транзит через територію України товарів та інших предметів у будь-який спосіб, включаючи використання з цією метою трубопровідного транспорту та ліній електропередачі [13].

Крім того, у диспозиції ч. 1 ст. 115 МК України від 12 грудня 1991 року було розкрито поняття переміщення предметів з приховуванням від митного контролю, що містило використання тайників та інших засобів, що утруднюють виявлення предметів, або шляхом надання одним предметам вигляду інших, або з поданням митному органу України як підстави для переміщення предметів підроблених документів, документів, одержаних незаконним шляхом, або документів, що містять неправдиві дані, а також документів, що є підставою для переміщення інших предметів, при відсутності ознак злочину, чи вчинення підготовчих дій до такого порушення. В диспозиції ч. 1 ст. 116 вказаного Кодексу було розкрито поняття переміщення предметів поза митним контролем тобто переміщення предметів через митний кордон поза місцем розташування митниці, поза часом здійснення митного оформлення або з незаконним звільненням від митного контролю, за відсутності ознак контрабанди, чи вчинення підготовчих дій до такого порушення [13].

Як бачимо з вище викладеного, МК України від 12 грудня 1991 року розглядав переміщення через митний кордон України виключно з точки зору напрямку переміщення, при цьому вказував на можливість такого переміщення у будь-який спосіб, що містило як законні

та незаконні дії спрямовані на фактичний перетин предметом митного кордону у відповідному напрямку.

Такий підхід законодавця пояснюється тим, що у митному законодавстві того періоду було відсутнє поняття митного режиму, в сенсі, якому його закріплено в чинному МК України.

Так, у ст. 6 МК України від 12 грудня 1991 року, яка мала назву «Спеціальні митні режими» зазначалося, що Україна може укласти з державами двосторонні та багатосторонні договори, які на основі взаємності встановлюють спеціальні митні режими, що передбачають пільгові умови для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності цих держав.

Також про спеціальні митні режими огляду речей йшлося у статті 36 згадуваного нами Кодексу, яка має аналогічну назву.

Відповідно до ч. 1 вказаної норми, митниці України за погодженням з Державною митною службою України можуть застосувати спеціальні митні режими щодо огляду речей.

Спеціальні режими застосовуються у випадках переміщення громадянами через митний кордон України речей, що не підлягають обов'язковому декларуванню та митному обкладенню і не підпадають під категорії предметів, на переміщення яких через митний кордон України встановлено заборони чи обмеження (ч. 2 ст. 36).

Аналогічно в МК України від 12 грудня 1991 року були відсутні й такі поняття як «митні формальності» та «митні процедури» [13].

Варто зауважити, що поняття митного режиму було сформовано в теорії митного права ще до прийняття МК України від 11 липня 2002 року.

Одним із перших поняття митного режиму наводить Ф.Л. Жорін у своєму навчальному посібнику «Правові основи митної справи в Україні», що був виданий у 2001 році м. Києві. Так, вказаний автор визначає митний режим як сукупність норм, установлених законами України з питань митної справи, що залежно від заявленої мети переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України визначають порядок такого переміщення та обсяг митних процедур, які при цьому здійснюються [14, с. 7].

М.В. Мельник, який присвятив своє дисертаційне дослідження інституту митних режимів у митному праві України, надає визначення митного режиму як предмету правового регулювання, що являє собою сукупність митних процедур, які встановлюють правила переміщення товарів через митний кордон України та їх подальше використання з метою забезпечення інтересів держави у митній сфері [15, с. 4].

У зв'язку із вище викладеним, категорію «переміщення через митний кордон України» в контексті чинного МК України слід розглядати через призму поняття «митний режим» як діяльність яка здійснюється виключно згідно з нормами митного законодавства.

В межах даного підрозділу автор не мав на меті запропонувати власну дефініцію категорії «переміщення через митний кордон України», а лише дослідити її нормативний зміст. У зв'язку із чим

повністю погоджується із дефініцією даної категорії, яка була запропонована І.О. Базилюком, за виключенням використання в ній поняття «товари» з міркувань, які ним були детально викладені в підрозділі 1.1.

Так, І.О. Базилюк дає наступне визначення даної категорії: «це врегульована нормами чинного законодавства діяльність уповноважених державних органів, з одного боку, та фізичних та юридичних осіб, з іншого боку, спрямована на ввезення на митну територію, вивезення з митної території України або транзит через митну територію України товарів, яка здійснюється визначеними в законодавстві засобами та способами у певному митному режимі» [16, с. 519].

Висновки. Таким чином, дії які порушують чинний порядок переміщення предметів через митний кордон України, не можуть охоплюватись категорією «переміщення через митний кордон України», оскільки в даному випадку мова повинна йти саме про незаконне переміщення предметів через митний кордон України, нормативний зміст якого становлять дії описані у диспозиціях ст. 482, 483 МК України ст. 201, 201-1, 305 КК України.

Така позиція підтримується і Пленумом Верховного Суду України. В абзаці першому преамбули Постанови Пленумом Верховного Суду України «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» від 03 червня 2005 року № 8 зазначається про те, що особи, що вчинюють контрабанду та порушують митні правила, посягають на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, внаслідок чого завдають шкоду економіці держави, її культурній спадщині, здоров'ю населення та громадській безпеці, сприяють розширенню тіньового сектора економіки.

При цьому надалі в п. 4, 5 вказаної Постанови Пленуму при розкритті змісту дій спрямованих на перетин предметів через митний кордон України поза митним контролем та з приховуванням від митного контролю вживається термін «незаконне переміщення» на відміну від диспозицій ст. 482, 483 МК України ст. 201, 201-1, 305 КК України [17].

Так, згідно з п. 4 Постанови, під незаконним переміщенням предметів поза митним контролем (ст. 201 КК, ст. 351 МК України) потрібно розуміти їх переміщення через митний кордон України поза місцем розташування митного органу (тобто поза зонами митного контролю), або поза часом здійснення митного оформлення, або з використанням незаконного звільнення від митного контролю внаслідок зловживання посадовими особами митного органу своїм службовим становищем.

Пунктом 5 Постанови визначено, що незаконне переміщення предметів із приховуванням від митного контролю (ст. 201 КК, ст. 352 МК України) – це їх переміщення через митний кордон України з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів чи способів, що утруднюють їх виявлення, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи одержаних незаконним шляхом або таких, що містять неправдиві дані.

Враховуючи те, що диспозиції ст. 482, 483 МК України ст. 201, 201-1, 305 КК України мають бланкетний характер, формулювання ознак складів порушень митних правил та складів злочинів повинні відповідати поняттям, якими оперує насамперед митне законодавство, вкладаючи в них аналогічний нормативний зміст, що унеможливив різночитання норм кримінального та митного законодавства.

З вище викладених міркувань, автор вважає, що чинні редакції ст. 482, 483 МК України ст. 201, 201-1, 305 КК України не відповідають нормативному змісту категорії «переміщення через митний кордон України», оскільки останньою не охоплюються дії, які порушують встановлений порядок переміщення предметів через митний кордон України, у зв'язку із чим диспозиції відповідних норм повинні оперувати терміном «незаконне переміщення через митний кордон України».

При цьому нормативний зміст вказаного терміну повинні становити саме способи такого незаконного переміщення перелічені у диспозиціях ст. 482, 483 МК України, оскільки вони чітко розкривають їх зміст на відміну від диспозицій ст. 201, 201-1, 305 КК України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ченцов В.В. Механізм державного управління митною справою : порівняльний аналіз : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02; Донец. Держ. ун-т упр. Донецьк, 2013. 36 с.
2. Іванченко О.С. Поняття переміщення товарів через митний кордон України. *Митна справа*. 2007. № 2. С. 59-64.
3. Дьоміна С.Ю. До переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. *Митна справа*. 2010. № 2. С. 75-78.
4. Переміщення товарів через митний кордон України: різноманітність наукових поглядів на митно-правове поняття / А.В. Мазур, Я.Є. Колюбаєв. *Вісник Академії митної служби України*. 2009. № 1. С. 64-70.
5. Федотов О.П. Організаційно-правові основи боротьби з контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційні право». Одеса, 2004. 20 с.
6. Тулянцева І.В. Правове регулювання переміщення культурних цінностей через митний кордон України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Нац. юридична акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2010. 20 с.
7. Крушук О.С. Правове регулювання переміщення продуктів харчування через митний кордон України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційні право». Одеса, 2010. 18 с.
8. Шевчук О.М. Правове регулювання порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційні право». Харків, 2012. 20 с.

9. Загальні принципи переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України. Митна справа. 2013. № 4. С. 85-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_4_15.
10. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
11. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
12. Коментар до Митного кодексу України / за ред. П.В. Пашка, М.М. Каленського. Київ : Юстиніан, 2004. 736 с. (Серія «Митна справа в Україні»).
13. Митний кодекс України : Закон України від 12 грудня 1991 року № 1970–XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1970-12>.
14. Правові основи митної справи в Україні (конспект курсу лекцій з програмних тем): навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2001. 248 с.
15. Мельник М. В. Інститут митних режимів в митному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційні право». Київ, 2016. 23 с.
16. Базилюк І. Поняття переміщення товарів через митний кордон та його правове забезпечення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 516-522.
17. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341–III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.